

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/174813,Filip-Musial-Gospodarka-centralnie-sterowana.html>
27.02.2026, 11:44

Filip Musiał: Gospodarka centralnie sterowana

Rok 1948 otwierał przed komunistami nowe perspektywy także w gospodarce. Likwidacja powszechnego oporu sprawiła, że mogli powoli przenosić nacisk ze sfery politycznej na pozostałe dziedziny życia społecznego.

06.12.2024

Seminarium w siedzibie WUSW w Szczecinie poświęcone „taktyce zwalczania przestępstw gospodarczych w gospodarce żywnościowej”, lata 70. XX w. Fot. z zasobu IPN

Po propagandowym ogłoszeniu sukcesu planu trzyletniego, pod presją Sowietów, zdecydowano o rozpoczęciu „budowy podstaw socjalizmu” poprzez gwałtowne uprzemysłowienie. Państwo „klasy robotniczej” miało nim być nie tylko z nazwy. Rozwój przemysłowy, budowa nowych fabryk, hut, kopalń oraz odbudowa tych, które zostały zniszczone w wyniku działań wojennych, powodowały, że wzrastała liczba miejsc pracy.

Do ośrodków przemysłowych zaczęła napływać fala mieszkańców wsi – często bardzo młodych. To oni mieli stać się pierwszym pokoleniem „nowego komunistycznego człowieka”, wyrwanego z rodzinnej miejscowości, odciętego od tradycji, wychowywanego przez organizacje partyjne i indoktrynowanego przez środki masowego przekazu.

Sowieckie wzory

Gwałtowny rozwój przemysłu, zwłaszcza ciężkiego, realizowano w ramach planu sześcioletniego,

nad którego wykonaniem czuwał Hilary Minc. Jego założenia przedstawiono już w grudniu 1948 r., choć formalnie miał być realizowany w latach 1950–1955. Podkreślono, że jest on

„planem wielkiego rozwoju sił wytwórczych, wzrostu dobrobytu mas pracujących, rozkwitu kultury, planem budowy podstaw socjalizmu w Polsce”.

W toku realizacji planu kilkakrotnie modyfikowano jego założenia (poprzez nacisk na rozbudowę przemysłu zbrojeniowego), co wynikało przede wszystkim z imperialnych dążeń Stalina – zaostrzania się zimnej wojny oraz wybuchu wojny koreańskiej. Sztandarową budową planu sześćioletniego stała się Nowa Huta pod Krakowem, gdzie miał powstać nie tylko największy w Polsce kombinat metalurgiczny, ale także wzorcowe komunistyczne miasto.

W typowy dla totalitarnego systemu sposób usiłowano pobudzać niewydolną gospodarkę przez wykorzystanie siły niewolniczej. Dla „ludowego” państwa pracowali więźniowie polityczni i kryminalni osadzeni w obozach pracy (przy kopalniach, kamieniołomach lub fabrykach), a także młodzież. Od 1948 r. działała w Polsce organizacja Służba Polsce, do której obowiązkowo wcielano chłopców i dziewczęta w wieku od 16 do 21 lat. Celem SP była zarówno indoktrynacja młodzieży w duchu komunistycznym, jak i wykorzystanie jej do półniewolniczej pracy. Junacy wspomagali brygady robotnicze na „wielkich budowach socjalizmu”, m.in. w Nowej Hucie.

Ponadto, na wzór sowiecki, wprowadzono współzawodnictwo pracy, w ramach którego domagano się od robotników ciągłego przekraczania przewidzianych norm. Przekraczających normy (np. normyienne wydobywania węgla) nazywano „przodownikami pracy”. Ich fotografie wraz z osiągnięciami publikowano w prasie, a w zakładach pracy robiono specjalne gazetki o współzawodnictwie pracy. Poza dopingowaniem do współzawodnictwa np. robotników z danej fabryki inspirowano wyścigi pomiędzy całymi zakładami. Święta państwowe czy rocznice urodzin lub imienin komunistycznych przywódców (Stalina, Bieruta) także stawały się pretekstem do deklaracji przekraczania norm.

Gospodarka niedoboru

Dość szybko okazało się, że bieda i kłopoty z zaopatrzeniem sklepów w podstawowe artykuły żywnościowe nie są – jak komuniści usiłowali to początkowo przedstawiać – rezultatem wojny, ale trwałą cechą gospodarki centralnie sterowanej.

Sukcesywnie wprowadzano ograniczenia w sprzedaży niektórych produktów (system kartkowy). Jednocześnie rolników zmuszano do przekazywania na rzecz państwa obowiązkowych świadczeń, np. zboża, zwierząt rzeźnych czy ziemniaków. Ponadto organizowano „akcje skupu”, w czasie których po zaniżonych cenach wymuszano od nich produkty rolne.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://Czytaj_calość_na_portalu_przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Artykuł